

Kjeller, 30.11.2020

STRATEGI FOR FOLKEMUSIKK OG FOLKEDANS

Til

Det kongelige Kulturdepartement

Postboks 8030

0030 Oslo

Takk for invitasjon til å komme med innspill til nasjonal strategi for folkemusikk og folkedans.

Innledning: Den norske stat forplikter seg, gjennom konvensjon om vern av den norske immaterielle kulturarven (Unesco 2007), til å ta ansvar for forvaltning av norsk folkemusikk og folkedans. Norsk folkemusikk og folkedans har unike og særegne kvaliteter av stor kulturhistorisk verdi og bør derfor løftes særskilt høyt. Tuftet på flere hundre år med levende videreføring av norske kulturhistoriske røtter og kulturarv, er folkemusikk- og folkedansfeltet alle demokratiserende dannelsesprosessers mor.

*Strategien bør tydeliggjøre forvaltningsansvaret, og bør være overbyggende og gjennomgripende, med klar struktur og **tydelig ansvarsfordeling på alle forvaltningsnivå fra stat til lokallag**. Det bør tegnes et kart der organisering og fordeling av oppgaver og ansvar er tydelige og like for hele landet. Statens ansvar må sees helhetlig og synliggjøres og tydeliggjøres på følgende felt: Arkiv, utdanning, forskning, opplæring, frivillighet, arrangement/festivaler, profesjonelle utøvere og instrumentmaking. **Organiseringen av feltet er i dag preget av ulikheter og tilfældigheter, og en ryddeprosess er derfor nødvendig for å nå det store potensialet som feltet har, ikke minst innenfor mangfold og fornyelse. Prosessen bør ledes ovenfra, fra stat til fylkeskommune og videre til regionale nav som bør finnes i alle fylker i hele landet. Regionledet er svært viktig som koordinerende ledd mot lokale aktører ute i kommunene: lokale tradisjonsbærere, profesjonelle aktører, barnehage, skole, kulturskole, DKS, kulturhus, museum, korps, kor og musikk- og kulturlivet for øvrig.***

Det forutsettes tett dialog og samarbeid mellom stat, fylkeskommune og regionale sentere.

Det bør være et nasjonalt mål at alle innbyggere i landet gis mulighet til å få kunnskap om og tilgang til landets mange og rike folkemusikk- og dansetradisjoner. Slik er det ikke i dag. Feltet er preget av å være for de få og innviede, og kunnskap om feltet er generelt lav. Kunnskap om feltet bør løftes på alle nivå i samfunnet og styrkes gjennom hele undervisningsløpet, fra barnehage, grunnskole og kulturskole, til lag og foreninger, videregående skole og høyere utdanning.

Det er i dag en utfordring i kommunal- og fylkeskommunal forvaltning at feltets mange kvaliteter går på tvers av sektorer. Feltet lider under å høre til under både kunst, kultur, frivillighet, skole og oppvekst,

folkehelse og kulturarv. Denne gjennomgripende kvaliteten viser det store potensialet feltet har, og bør anerkjennes, løftes opp og verdsettes i mye større grad, fremfor å falle mellom forskjellige forvaltningsavdelinger nasjonalt, i fylkeskommuner og i kommuner.

Analyse: Feltet er i dag preget av manglende overordnet struktur og ansvarsfordeling og det er behov for bedre organisering på flere nivå. Fylkeskommuner rundt om i landet tar ansvar i varierende grad, en ulikhet som bør utjevnes slik at forvaltningen og strukturene blir lik over hele landet. Mye av verdiskapning og levende aktivitet innen feltet er basert på lokale ildsjeler, (lag, enkeltpersoner eller familier) som selv har tatt ansvar for forvaltningen av landets unike og rike folkemusikk- og dansetradisjoner gjennom flere generasjoner. Feltet fungerer derfor i dag som et skjørt økosystem som er svært sårbart i en tid med stor endring, da det i svært stor grad er avhengig av enkeltpersoners vilje til videreføring av kunnskap. Dagens utøvende aktører danner grunnfjellet for den immaterielle kulturarven som feltet representerer, og er statens sterkeste ressurs og drivkraft. Men for å sikre at alle leddene i verdikjeden til enhver tid er til stede, må staten ta et overordnet ansvar og sørge for langsiktige økonomiske rammer for at bevaring, tilgjengeliggjøring, formidling, undervisning og forskning på folkemusikk- og folkedansfeltet faktisk finner sted på alle nivå. «Å satse på folkekulturen er å satse på *framtida*». (Sitat Linda Dyrnes, daglig leder i FolkOrg).

KUD ønsker innspill knyttet til flere problemstillinger. Under følger KUD sine spørsmål etterfulgt av våre innspill fra Akershus musikkråd, (AMR) og Østfold musikkråd (ØMR).

Spørsmål 1: Hvordan kan politikk og forvaltning innenfor folkemusikk og folkedans best ivareta de tradisjonelle uttrykkene og samtidig stimulere til mangfold og fornyelse?

Innspill: Med en grunnleggende forståelse for kompleksiteten beskrevet i innledning og et overbyggende statlig ansvar for hele verdikjeden på feltet vil tradisjonelle uttrykk ivaretas og mangfold og fornyelse oppstå.

Spørsmål 2: Hvordan kan det best legges til rette for opplæring og kompetanseheving innenfor folkemusikk og folkedans?

Innspill: Mye kunnskap har allerede gått tapt gjennom at feltet over lang tid har hatt lav status, både i statlig forvaltning, utdanningssektor og hos folk flest. For å på sikt øke bevissthet, kunnskap og interesse for feltet må det i mye større grad bringes systematisk inn i utdanningsinstitusjonene:

- a) Grunnskolen har læreplaner for musikkfag og kroppsøvningsfag der sang, dans og musikk fra kulturarven er essensielle byggesteiner i kompetansemålene gjennom hele skoleløpet, (2., 4., 7. og 10. trinn). Læreplaner er forankret i opplæringsloven og skal styre innholdet i opplæringen (<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/>). De færreste grunnskolelærere har i dag slik kompetanse og vet knapt hvor fagkunnskap kan innhentes. Målene i opplæringsloven har dermed dårlige forutsetninger for å oppnås.
Forslag til tiltak: Norsk folkemusikk og folkedans må inn som pensum på lærerskoler over hele landet. Det må i tillegg utarbeides oppdatert pedagogisk lærermateriale og verktøy for lærere i grunnskolen.
- b) MDD-linjer ved videregående skoler innlemmer norsk folkemusikk og folkedans i sine læreplaner (MUS4-01 og DAN3-01). Norske dansetradisjoner er blant hovedområde for fagene under dans, estetikk og samfunn. Det er dog et paradoks at eleven skal kjenne til «sætrekk ved norske dansetradisjoner» i norsk folkedans uten at lærere har mulighet til å fordype seg i faget gjennom

studier på høyskolenivå.

Forslag til tiltak: f.eks. konkret undervisningssamarbeid med regional kompetanse innen folkemusikk og folkedans, som f.eks. «Folkemusikkverksted i Viken».

- c) Det finnes per i dag ikke **høyere utdanning** i norsk folkedans. Dette er kritisk og bør prioriteres høyt av KUD og Utdanningsdirektoratet.

Forslag til tiltak: UiSN tilbyr i dag faget *Folkemusikk og -dans i praksis* over to semestre (20 studiepoeng). Institusjonen har målrettet jobbet fram gode fagplaner for høyere studier innen folkedans og studiet bør derfor legges dit.

- d) Fagene folkemusikk og folkedans må inn som del av pensum ved alle **pedagogiske utdanningsinstitusjoner** i musikk og dans, (NMH, Barratt Due, HFDK m.fl.)
- e) **Kulturskolene** er lovpålagt og vil være fremtidens arena for barn og unges opplæring og utøving i musikk, sang og dans. Undervisningstilbud om folkemusikk og folkedans i kulturskoler avhenger av om kulturskolelærere har kompetanse innen fagene, og at rektor/kommune ønsker å tilby slike fagene. Undervisningstilbudet varierer derfor sterkt rundt om i landet. Det er naturlig at folkemusikken og folkedansen har en plass i kulturskoler over hele landet. Selv om enkelte kulturskoler har et slikt tilbud, viser undersøkelser at tilbudet nasjonalt er svært dårlig. Dette har vært satt på dagsorden både av Norsk kulturskoleråd, Norsk senter for folkemusikk (Sff) og FolkOrg, uten at noen har greid å sette et slikt tilbud i system.
- Forslag til tiltak: Se pkt. d. Slik vil studenter generelt få kompetanseheving og verktøy som de kan bruke videre både i kulturskole og andre undervisningssituasjoner, som kor, korps, spelemannslag mm. I tillegg bør det utvikles gode undervisningsverktøy for pedagoger innen musikk og dans generelt. Systematisk prosjektsamarbeid, som f.eks. er i gang i regi av «UngMusikk i Viken» vil være nyttige og konstruktivt supplement til fast undervisning i kulturskolene.
- f) Folkemusikk og folkedans må inn i pensum for **barnehagelærerutdanninger** i hele landet.

Spørsmål 3: Hvordan kan det best legges til rette for mest mulig effektiv bevaring og arkivering av relevant materielt og immaterielt innhold fra folkemusikk og folkedansfeltet og hvordan kan det best legges til rette for forskning, formidling og tilgjengeliggjøring av dette materialet?

Norske folkemusikkarkiv er organisert ulikt. De tilhører ulike organisasjonsmodeller og har gjennom årene utviklet ulike strukturer, størrelser og finansieringsmodeller. Dette medfører store ulikheter der noen av landets arkiv er store og ressurssterke mens andre er små og med mindre ressurser. Vi mener at folkemusikkarkivene representerer ryggraden til norsk immateriell kulturarv, og derfor bør være et statlig ansvar på lik linje med den materielle kulturarven. I norsk kulturminneforvaltning er statlig fordelingsnøkkel mellom materiell og immateriell kulturarv svært ulik. Materielle kulturminner har blitt prioritert, både med status og midler foran immaterielle kulturminner. Vi mener tiden er overmoden for et skifte, der immaterielle kulturarvuttrykk som folkedans, folkemusikk, folkesang og fortellerkunst bør få et løft. Det er svært uheldig at arkiv rundt om i landet driftes ulikt og at små arkiv skal lide under manglende ressurser, struktur og koordinering, på grunn av manglende nasjonal og fylkeskommunal styring. Per i dag finnes det ikke et enhetlig felles fagsystem for folkemusikkarkivene i landet. I Akershus og Østfold finnes samlinger som, i påvente av nytt nasjonalt fagsystem, ikke er digitalisert eller katalogisert. Verdifullt arkivmateriale fra Akershus og Østfold er derfor ikke tilgjengelig for brukere, lærere, formidlere eller forskere. Dette er svært uheldig for videre kunnskapsformidling av lokale tradisjoner. Det gir også et skjevt bilde av landets mange og rike folkemusikktradisjoner både nasjonalt og

internasjonalt, da ikke alle regioner er likt representert med arkivmateriale. I en tid med sentralisering, urbanisering, kommune- og fylkessammenslåinger kan formidling og tilgjengeliggjøring av lokale tradisjoner i tillegg være svært viktig for stedsutvikling og opplevelse av tilhørighet og identitet, noe mange kommuner i vår region med sterk vekst er svært opptatt av. Det er viktig at staten tar ansvar for en helhetlig politikk, struktur og ansvars plassering på dette feltet, eventuelt delegerer deler av ansvaret til fylkeskommunene.

Analyse: At det ikke er utviklet en felles nasjonal plan med et felles arkivsystem for folkemusikkarkivene i Norge er kritikkverdig. Situasjonen er kritisk, da ethvert arkiv, stort eller lite, inneholder og utgjør selve kjernematerialet som er grunnlaget for både forskning, formidling, tilgjengeliggjøring og fornyelse. Utviklerne av arkivene sitter med unik og verdifull innsikt som kan utnyttes bedre nasjonalt.

Innspill:

- a) Et nytt, felles nasjonalt fagsystem (registrerings- og arkiveringssystem) for alle norske folkemusikkarkiv må på plass. Det planlagte samarbeidet mellom Nasjonalbiblioteket og NRK strandet i fjor, og tiden er overmoden for å få på plass et nasjonalt registreringssystem. Nasjonalbiblioteket (NB) bør gis mandat til å utvikle dette, i tett samarbeid med det norske folkemusikkarkivnettverket.
- b) Stat og fylke bør legge til rette for at alle fylker i landet har velfungerende og moderne folkemusikkarkiv og bør øremerke midler til drift, arkivarer og arkivformidlere med kunnskap om alle fylkers lokale immaterielle kulturarv. Det er viktig at ansvaret plasseres tydelig, vårt forslag er at dette plasseres i fylkeskommunene.
- c) Forskning på feltet foregår i dag ved noen norske høyskoler og universitet, og ved musikkavdelingen ved NB. Forskning på feltet kan og bør i tillegg utvides til å være en naturlig del av kulturarvsektorens forskningsavdelinger ved f.eks. NIKU, Riksantikvaren, Norges museumsforbund, fylkeskommuner m.fl.

Spørsmål 4: Hvordan kan internasjonalt samarbeid bidra til å styrke folkemusikken og folkedansens posisjon i samfunnet?

Folkemusikk og folkedans er i sin rene form lokal og global, ikke nasjonal. Folkemusikk har alltid vært i bevegelse, vandret over landegrensener og påvirket andre nasjoners kulturuttrykk, også våre. Større innsikt i norske folkemusikktradisjoner hos folk flest vil åpne for gjenkjennelighet i møte med andre lands tradisjoner og vil bidra til å styrke bånd, gi stolthet over egen kultur og opplevelse av å ha et globalt felleskap. Nordmenn flest har gjerne mer kjennskap til utenlandske musikkretter enn egne (blues, jazz, hip-hop mm.). Å legge til rette for samarbeid over landegrensener vil kunne åpne nordmenns øyne for likheter mellom lands folkemusikktradisjoner og bidra til høyere verdsetting av kvalitetene i egne folkelige kulturuttrykk. Førde-festivalen er et svært godt eksempel på en arena for velfungerende internasjonalt samarbeid i Norge. Kulturprogram gjennom EØS-midler er også bra tiltak, men er lite brukt i folkemusikk og folkedanssammenheng da søknadsprosessen er for ressurskrevende for de få og små aktørene som er på folkemusikkfeltet per i dag.

Andre innspill:

Akershus og Østfold-modellen.

Bakgrunn: Akershus musikkråd (AMR) og Østfold musikkråd (ØMR) er regionledd til Norsk musikkråd (NMR) og Musikkens studieforbund (MSF) og server hovedsakelig det frivillige musikklivet. ØMR startet folkemusikkarbeidet i 2009, med en folkemusikkonsulent i 20-30% prosjektstilling. AMR tilsatte i 2017 en

folkemusikkonsulent i 100% fast stilling, forankret i fylkets nye folkemusikksatsing beskrevet i Kulturplan for Akershus 2016-2023. Arbeidsoppgavene omfatter innsamling, dokumentasjon, arkivfunksjoner, notehefteproduksjon, formidling, prosjektarbeid, kurs, konsertproduksjoner, samhandling og nettverksarbeid.

Analyse: At musikkråd tar ansvar for forvaltningen av folkemusikk- og folkedansfeltet er uvanlig, da dette ofte ligger under fylkets avdeling for museum, kulturarv eller arkiv. Høstens innspillmøter i regi av FolkOrg og Sff viste sterk konsensus nasjonalt om at **regionleddet bør styrkes over hele landet**. Dette støttes også av oss. Folkemusikkonsulenten i Akershus og Østfold opererer som regionledd og ser store fordeler med å kunne koordinere både oppover og nedover i systemet og samarbeide med aktører på tvers, mellom organisasjoner, frivillige og profesjonelle, kommuner og etater. I musikkrådsektoren er det dessuten kort vei til musikkmiljøer som står utenfor de tradisjonelle folkemusikkmiljøene, som f.eks. kor, korps og orkester. Å skape oppmerksomhet rundt lokale tradisjoner bidrar til å skape en opplevelse av tilhørighet, stolthet og lokal identitet og kan bidra til å skape nysgjerrighet og rekruttering blant nye grupper. Å være trygg på egen kultur skaper også trygghet i møte med andres kultur, noe som er en viktig forutsetning for god integrering og økt mangfold.

Noen eksempler fra AMR og ØMR-modellen:

- a) Konsertforestillingen «Dans, ropte fela til Heyerdahl» tuftet på lokal kulturarv:
<https://www.musikk.no/akershus/prosjekter/folkemusikk-i-akershus/arrangementer/hey-hey-heverdahl>
- b) Kan folkemusikk være identitetsmarkør?:
[file:///C:/Users/MAT/Downloads/2019_LokMR-LokalIdentitet%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/MAT/Downloads/2019_LokMR-LokalIdentitet%20(1).pdf)
- c) Ungdomsprosjektet «Bølingen»:
<https://www.youtube.com/watch?v=nZLJzsyMaLM&feature=youtu.be>
- d) Folkemusikkscenen TradSession:
<https://www.musikk.no/ostfold/prosjekter/folkemusikk/trad-session>

Synlighet.

Folkemusikk- og folkedansfeltet er generelt lite synlig og dermed fremmed for folk flest. De fleste, og spesielt yngre generasjoner, har svært lite kunnskap om hvilke unike kvaliteter norsk folkemusikk og folkedans har, som at dans og levende musikk er tett forbundet og muntlig tradert, og at sosialt samvær på tvers av generasjoner gjennom dans og musikk er helt vanlig i de aller fleste folkemusikkmiljø.

Forslag til tiltak:

- a) Statskanalen NRK bør sende mer folkemusikk, gammaldans og folkedans i både radio og fjernsyn, både historiske og nyere opptak. Det skjer i dag også stor utvikling og nyskaping på det profesjonelle feltet, noe som NRK bør dokumentere og publisere. Store kulturarrangement som Landskappleiken og Meisterkonserten bør dekkes av NRK.

Publikumsutvikling og bedre ressursbruk for profesjonelle utøvere.

Flere kjente populærartister har utviklet seg fra eller er nært tilknyttet norsk folkemusikk eller folkedans, som f.eks. Hellbillies, Valkyrien Allstars, Frikar, Tuva Syvertsen, Odd Nordstoga, Ingebjørg Bratland, Sigrid Moldestad, Annbjørg Lien, Steinar Ofsdal m.fl. Profesjonelle artister innen feltet er viktige rollemodeller for yngre utøvere og gode ambassadører for folkemusikk- og folkedansfeltet generelt. I tillegg til de mest kjente finnes det en stor gruppe dyktige profesjonelle folkemusikere og -dansere som er mindre kjent for

folk flest, som er uten profesjonelt management og som booker og legger turneer selv uten markedsføringsapparat, med risiko for at de spiller og danser for et svært lite publikum.

Forslag til tiltak:

- a) Kulturtanken koordinerer og markedsfører folkemusikere/dansere på lik linje med på DKS-turneer, (slik Rikskonsertene gjorde).
- b) Regionledd koordinerer og kobler artist med kulturhus og lokale lag og foreninger.

Ord til avslutning.

Å forvalte folkemusikken og folkedansen, denne levende delen av Norges kulturhistorie, er et stort ansvar. Vi mener at denne immaterielle kulturarven har mye større potensiale enn det som blir utnyttet i dag, både som demokratiserende prosesser, kommersielt og i møte med andre nasjoner og kulturer. Det norske folk har alt å vinne på å bli bedre kjent med våre rike musikk- og dansetradisjoner og tidslagene som tradisjonene representerer. At flere folk blir opptatt av feltet vil over tid bidra til å sikre en bred og kollektiv videreføring og utvikling, og vil sikre at levende, norske tradisjoner bringes videre til nye generasjoner i fremtiden.

Med vennlig hilsen